

Poznámky:

- 1 Viz například: „O výchovu dětí pečují v nerozlučné jednotě rodiče, stát a společenské organizace (par. 30). Rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče . . . Rodiče mají být osobním životem, chováním a vztahem ke společnosti příkladem svým dětem (§ 32). Rodiče odpovídají společnosti za všestranný vývoj svých dětí, pečují soustavně a důsledně o jejich výchovu, výživu a řídí jejich jednání tak, aby z nich vyrostli zdraví a uvědomělí občané (§ 33)“.
- 2 V tomto případě je možno poukázat například na výrazný vstup ekologie do mnoha oborů lidské činnosti, který přispívá nejen k dynamickému rozvoji samotných ekologických disciplín, ale především ke hledání cest směřujících ke snížení rizik ohrožujících lidstvo prostřednictvím výzkumů a na ně navazujících technologií v zemědělství, potravinářství, chemickém průmyslu, strojírenství, energetice a v dalších odvětvích.
- 3 Vypovídají o tom mimo jiné i výsledky dílčích šetření uskutečněných studenty učitelství na pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně v školním roce 1991/92 v rámci řešení několika témat diplomových prací na katedře pedagogiky.

Fenomén zážitku ve sféře volného času

Mojmír Vážanský

Ve světě, i v Československu, dochází k podstatným změnám ve struktuře denní náplně, v časovém snímku všedního i víkendového dne. Jsme svědky proměn hodnotových hierarchií, převratu názorových schémat, destrukce ustálených norem a modelů chování, ale i erupce rozličných volnočasových aktivit. Na základě výzkumu změn dynamiky hodnot moderních lidí lze stanovit čtyři typy současného jedince:

- a) pořádek milující konvencionalisté (=strážci hodnot), pro něž jsou typické vysoké hodnoty povinnosti a akceptace při nízké důležitosti vlastního rozvoje. Vyznačují se pozicí spokojenosti, přizpůsobením, přijetím vyššího výkonu, připraveností k přesčasové práci s vyšší mzdou, zájmem o kompetentní řízení a sociální jistotu;
- b) aktivní realisté (=syntéza hodnot), u nich hodnoty povinnosti a akceptace na své úrovni pozitivně korelují s rovněž vysokými hodnotami rozvoje sebe sama. Schopnost uplatnění, vlastní iniciativa, vysoký pracovní výkon se současným zájmem o zvýšený výkon a smysluplnou práci charakterizuje tento typ stejně jako úsilí o kompetentní řízení a sociální jistotu;

- c) bezperspektivní rezignovaní lidé (=ztráta hodnot), v tomto typu se spojuje nízký podíl hodnot povinnosti a přijetí s nízkou úrovní rozvoje sebe sama. Atributy jsou pasivita, klesající sebevědomí, chudost kontaktů, silný zájem o sociální jistotu;
- d) nepřizpůsobiví idealisté (=převrat hodnot), tento typ znázorňují vysoké hodnoty vlastního rozvoje a nízká úroveň povinnosti, resp. akceptace. Smysluplná práce se současným zájmem o zkrácenou pracovní dobu a sníženým platem tu platí právě tak pozitivně jako vysoká společenskopolitická angažovanost.

Osoba, ctitel povinností a akceptace či lhostejný ignorant, člověk plný entuziasmu, schopný přizpůsobení se nárokům soudobé civilizace nebo pasivní, apatický člen společnosti bez zájmu o okolí a další a další — každý z nich se vyznačuje určitým postojem, uznává a zamítá, upřednostňuje i opovrhuje, souhlasí a odporuje. Avšak jeden vedle druhého má k dispozici určitý díl volného časového prostoru, s nímž libovolně nakládá na základě vlastních pocitů, nálady, situace, okolností, životních znalostí, zkušeností a dalších proměnných.

Jedinec moderního světa nyní nestojí pouze před otázkou volby vhodného využívání volného času akceptací všech okolností sociálního, intelektuálního, demografického, etnického, ekonomického a jiného rázu, spíše se jedná o hledání přijatelného řešení vztahu člověka k místu ve společnosti, zastávání sociální role a uspokojení individuálních potřeb. Zejména úroveň seberealizace a sebeaktualizace tvoří významný prvek, mezník hodnocení svého Já.

Jestliže se nacházíme v etapě převratných změn v pojetí práce a volného času (viz přístupy Opaschowského, Nahrstedta, Tokarského, Schmidt-Scherzera, Müllera, Zellmanna a dalších), pak jako zástupci početné pedagogické obce musíme vzít v úvahu postoje a názory lidí různého věku, pohlaví, sociálního zařazení, místa bydliště, vzdělání apod. Sociologické výzkumy opakovaně přesvědčují o nutnosti oprostít se od dříve aplikovaných klíšé, raději jít cestou využívání nabídky rozličných specifických forem aktivity. Avšak pozor! Od jednostranné orientace jedním směrem je pouhý krůček k opačnému extrému. Výběr optimálních reformních použitelných postupů v oblasti volného času nepochybně závisí na erudici, zkušenostech a možnostech zainteresovaných osob. Proto rozhodování, která z činností dostane přednost při volbě a následném použití, představuje závažné dilema. a nyní nastupuje úkol pedagogů: pomoc orientaci váhavého člověka, taktní vysvětlování, nevtíravé objasňování jednotlivých směrů a forem aktivity.

Skutečnost, že zmíněná osoba nakonec vybere tu činnost, která ji „něčím“ zaujala, upoutala, která též částečně uspokojuje její vnitřní svět, la-

tentní či zjevné touhy, přání, potřeby a ideály, vysvětluje mnohé. Člověk jako společenský tvor, současně i jedinec, hledající bezpečí a jistotu v ulité osamění, bezesporu vyžaduje změnu, stimulaci, moment překvapení. Na scénu přichází zážitek nebo prožitek, okamžik bezprostřední události, obohacení o „vnitřní statek“, prožití této vnitřní hodnoty i vnímání vlastní a vnější skutečnosti. Současně se jedná i o pedagogický zásah. Pomocí zážitku lze usměrňovat jedince náležitým způsobem do takové pedagogické podoby, aby jej přivedla ke vnitřní realitě potvrzené nebo korigované setkání s vnější skutečností. Možnost bezprostředního vlastního prožití odhaluje v člověku nové oblasti, přispívá k získání zkušeností a osvojení trvalejších vědomostí. Princip přímého zážitku zahrnuje jak pozitivní význam, tak i omezení, které lze určit na základě následujících aspektů.

Pedagogický zásah prostřednictvím zážitku se pokouší vytvořit struktury, které napomáhají budovat tzv. aktivní základní postoj, pohotovost a připravenost pustit se do aktivního prožívání. Neméně důležitý je princip účinku, který upozorňuje na těsné spojení mezi přímým prožitkem a trvalou stopou ve vědomí subjektu. Lze se právem domnívat, že proces prožívání je do jisté míry možné podněcovat, organizovat, zajišťovat mu příznivé podmínky a současně se snažit, aby vedl ke zdokonalování osobnosti.

Pedagogika zážitku, která vychází z myšlenek a praxe zážitkové terapie německého filozofa a pedagoga Kurta Hahna, ale má své historické kořeny filozofické a pedagogické již od dob antiky, představuje rozsáhlý okruh problémů, na něž na tomto setkání nezbývá čas, ale který nelze ani a priori zahrnout, odsoudit, nepoznat.

Novinky z volnočasové výchovy v přírodě

Libor Pecha

Do listopadu 1989 se u nás rychle znovu vzkřísilo hnutí se společnými kořeny, ale v několika podobách, z nichž dvě jsou (vedle např. České tábornické unie) klasické: skauting a woodcraft (vudkraft). První z nich je dobře známa a má u nás specifický slovanský název Junák, druhá je méně známa. V současné době se nazývá *Liga lesní moudrosti* — „The Woodcraft league“ (dodávna ještě „of Czechoslovakia“). Vudkrafterská organizace datuje svůj vznik rokem 1902, kdy Ernest Thompson Seton založil své „Vudkrafterské Indiány“. Teprve druhotně, i přímým osobním stykem E.T. Setona s Baden Powellem, se romantika táboření spolu s poznáváním přírody promítla i do základů skautingu, kde však vzala na sebe podobu polovojenskou jak ve sty-